

**องค์ธรรมของการอวดอุตตริมนุสสธรรมตามหลักพระวินัยปิฎก**  
**The Dharma Subjects of a False Claiming a Superhuman Quality**  
**according to Principles in the Vinaya Pitaka**

<sup>1</sup>ภัทรชานันท์ พัฒนธัญธนธรณ์, <sup>2</sup>พระมหาจิริวัฒน์ กนตวณโณ

และ<sup>3</sup>เสนาะ ผดุงฉัตร

<sup>1</sup>Phatchawanant Phatthanathanyathanatorn, <sup>2</sup>Phramaha Chiravat

Kantawanno, and<sup>3</sup>Sanoh Phadungchat

<sup>1,2,3</sup>คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<sup>1,2,3</sup>Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Corresponding Author's Email: Phatchawa99@gmail.com

**Received:** September 3, 2025; **Revised:** October 11, 2025; **Accepted:** December 4, 2025

## บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ธรรมของการอวดอุตตริมนุสสธรรมตามหลัก พระวินัยปิฎก การอวดอุตตริมนุสสธรรมเป็นข้อบัญญัติที่สำคัญในพระวินัยที่พระพุทธรองค์ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันมิให้เหล่าภิกษุใช้คุณวิเศษเหนือมนุษย์ที่ตนเองไม่มี เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาลาภ ยศ สรรเสริญหรือความเลื่อมใสจากหมู่ชนทั้งหลาย ซึ่งอาบัตินี้ปรากฏชัดในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ซึ่งการกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมนั้น มีการพิจารณา คือ 1) อวดจริง ๆ หรืออวดตรง ๆ (อวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน) เมื่อผู้ฟังเข้าใจความหมาย ภิกษุผู้อวดเป็นอาบัติปาราชิก 2) อวด (อวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน) โดยไม่เจาจงผู้ฟัง ผู้ฟังแม้คนหนึ่งเข้าใจ ภิกษุผู้อวดเป็นอาบัติปาราชิก ถ้าผู้ฟังไม่เข้าใจ ภิกษุผู้อวดเป็นอาบัติอุลลัจจัย ซึ่งการอวดอุตตริมนุสสธรรมโดยอ้อมค้อมมี 3 อย่าง ได้แก่ 1) อ้างลักษณะแห่งรูปพรรณ 2) อ้างบริวาร คือบาตรจีวร 3) อ้างที่อยู่อาศัย อาบัติปาราชิกในสิกขาบทนี้เป็นสัจิตตกะ องค์ธรรมของการอวดอุตตริมนุสสธรรมในพระวินัย จะเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธรองค์ที่ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อเป็นการรักษาความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัยและความมั่นคงของพระสงฆ์ ซึ่งการบัญญัติข้อห้ามดังกล่าวมิได้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อจะควบคุมพฤติกรรมทางกฎหมายสงฆ์ แต่ยังเป็นการสร้างกรอบแห่งศีลธรรมที่รักษาความจริง ความซื่อสัตย์ และความบริสุทธิ์ทางจิตใจของภิกษุผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นเกราะป้องกันมิให้สงฆ์ถูกบ่อนทำลายด้วยการแสดงความอวดอุตตริโดยมิชอบ ซึ่งองค์ธรรมแห่งอาบัติการอวดอุตตริมนุสสธรรมนั้น มีคุณค่าทั้งในด้านเชิงพระวินัยและในด้านเชิงสังคมปัจจุบัน เพราะจะช่วยป้องกันความเสื่อมศรัทธาของพุทธบริษัท และทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงต่อไป

**คำสำคัญ:** องค์ธรรม; อวดอุตตริ; มนุสสธรรม; พระวินัยปิฎก

## Abstract

This academic article aims to study the doctrinal elements of the false claim of superhuman attainments according to the Vinaya Pitaka. The false claim of superhuman attainments is an important rule established in the Vinaya by the Buddha to prevent monks from claiming superhuman qualities that they do not possess, using such claims as a means to seek gain, honor, praise, or reverence from the laity. This offense is clearly stated in the Vinaya Pitaka, Mahāvibhaṅga. The act of falsely claiming superhuman attainments is considered as follows: (1) a direct claim (claiming superhuman attainments that are not actually possessed by oneself), where if the listener understands the meaning, the monk committing the act incurs a Pārājika offense; (2) a claim (of superhuman attainments not possessed) without specifying the listener, where if even one listener understands, the monk incurs a Pārājika offense, but if the listener does not understand, the monk incurs a Thullaccaya offense. The indirect claim of superhuman attainments is of three types: (1) referring to physical characteristics, (2) referring to requisites such as bowl and robes, and (3) referring to one's dwelling place. The Pārājika offense in this training rule is a conscious act (sacittaka). The doctrinal elements of the false claim of superhuman attainments in the Vinaya reveal the intention of the Buddha in establishing this rule, namely, to preserve the purity of the Dhamma-Vinaya and the stability of the Sangha. This prohibition was not only intended to regulate monastic conduct legally but also to establish a moral framework that upholds truthfulness, honesty, and purity of mind in monks who practice according to the teachings of Buddhism. Furthermore, it serves as a safeguard against the corruption of the Sangha through wrongful claims of superhuman attainments. The doctrinal elements of the offense of false claims of superhuman attainments thus have value both in terms of the Vinaya and in the present social context, as they help prevent the decline of faith among the Buddhist community and ensure the continued stability of Buddhism.

**Keyword:** Dharma Subjects; False Claiming; Superhuman Quality; Vinaya Pitaka

## บทนำ

เมื่อถึงพรรษาที่ 20 การบัญญัติสิกขาบทหรือกำเนิดของพระวินัยเริ่มต้นขึ้น (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562) ซึ่งในกรณีของข้อบัญญัติที่ว่าด้วยการกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมภิกษุอวดอ้างคุณวิเศษที่ไม่มีอยู่ในตน เหตุเนื่องมาจาก สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมาก เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบกันมา จำพรรษาอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา คราวนั้น แคว้นวัชชีบเกิดข้าวยากหมากแพงประชาชนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น ใช้สลากปันส่วนซื้ออาหาร ล้มตายกันกระตุมขวากเลื่อน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิมหา. (ไทย); 1/193/177) ภิกษุเหล่านั้นจึงพากันอวดอ้างคุณวิเศษที่ไม่มีจริงในตัว พระพุทธเจ้าทรงดำนิว่า พฤติกรรมเช่นนี้ไม่ต่างจากมหาโจร 5 ประเภท (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิมหา. (ไทย); 1/195/180-181) จากนั้นพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ขึ้นมา เพื่อจะไม่ให้ภิกษุในพุทธศาสนาอวดอ้างคุณวิเศษ ไม่เป็นที่ดำนิติเตียนของเหล่าชนทั้งหลาย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยนี้ขึ้นมาเพื่อความเป็นระเบียบแก่พระสงฆ์ และเพื่อรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระยะยาว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541) ซึ่งพระวินัยมิได้เป็นเพียงกฎเกณฑ์ทางกฎหมายของสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเป็นหลักประกันด้านคุณธรรมและความบริสุทธิ์ของพระภิกษุผู้

บวชแล้ว การที่พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้เป็นเวลานานนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของพระวินัย ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “วินัยเป็นอายุของพระศาสนา” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของวินัยในฐานะเสาหลักแห่งพุทธบริษัท

ในบรรดาสิกขาบททั้งหลายนั้น การอวดอุตตริมนุสสธรรม ถือเป็นข้อบัญญัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความศรัทธาของญาติโยมคฤหัสถ์โดยตรง การอวดอุตตริมนุสสธรรม หมายถึง การที่ภิกษุแสดงตนว่ามีคุณสมบัติเหนือมนุษย์ เช่น การบรรลุฌาน สมาบัติ อภิญญา มรรค ผล หรือนิพพาน เป็นต้น ทั้งที่ตนเองมิได้บรรลุจริง หรือแม้บรรลุจริงแต่แสดงออกเพื่อหวังประโยชน์อย่างมิชอบ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่าเป็นอาบัติปาราชิก ซึ่งมีโทษร้ายแรงที่สุดถึงขั้นต้องขาดจากความเป็นภิกษุ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วนดิสุโส), 2515) ซึ่งเจตนารมณ์สำคัญในการบัญญัติสิกขาบทนี้ เป็นการป้องกันไม่ให้พระภิกษุใช้การอวดอ้างคุณวิเศษเป็นเครื่องมือในการแสวงหาลาภ ยศ สรรเสริญ หรือความเลื่อมใสจากพุทธศาสนิกชน ซึ่งการอวดอ้างเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและทำลายความศรัทธาของชาวบ้านที่เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา (Thanissaro Bhikkhu, 1994) ดังที่นักวิชาการตะวันตก เช่น Horner ได้ชี้ว่า การคงอยู่ของพระพุทธศาสนา มิได้ขึ้นอยู่กับคำสอนเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นของพุทธบริษัทที่มีต่อพระสงฆ์ด้วย (Horner, 1938) หากพระสงฆ์ประพฤติผิดหรือแสดงตนอย่างไม่จริง ย่อมทำให้ความน่าเชื่อถือของพระศาสนาถดถอยลง และอาจนำไปสู่ความเสื่อมถอยได้

องค์ธรรมของการอวดอุตตริมนุสสธรรมจึงมีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้เข้าใจถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดอาบัติ และการทำความเข้าใจซึ่งองค์ธรรมเหล่านี้มิใช่เพียงเพื่อการตีความเชิงพระวินัยเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของพระพุทธองค์ในการรักษาความบริสุทธิ์แห่งธรรมวินัยของพระสงฆ์ และเป็นการรักษาซึ่งเสถียรภาพของพระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัยด้วย ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา (พระมหาชินวัฒน์ สว่างชาติ, 2548)

## การอวดอุตตริมนุสสธรรมตามหลักพระวินัยปิฎก

### 1. ความหมายอุตตริมนุสสธรรม

ที่ชื่อว่า อุตตริมนุสสธรรม ในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายไว้ 10 อย่างได้แก่ 1) ฌาน 2) วิโมกข์ 3) สมาธิ 4) สมาบัติ 5) ญาณทัสสนะ 6) มรรคภาวนา 7) การทำผลให้แจ้ง 8) การละกิเลส 9) ภาวะที่จิตปลอดจากกิเลส 10) ความยินดีในเรือนว่าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/198/183)

### องค์ธรรมของการอวดอุตตริมนุสสธรรม 10 อย่าง ดังคำอธิบายต่อไปนี้

**1.1 ฌาน** คำว่า ฌาน แปลว่า เพ่ง คือ เพ่งพินิจด้วยจิตแน่วแน่ แยกตามลักษณะของวัตถุที่เพ่งเรียกว่า ฌาน และฌานนี้มี 2 ประเภท กล่าวคือ 1) อารัมมณูปนิชฌาน หมายถึง การเพ่งอารมณ์ ได้แก่ สมาบัติ 8 คือ รูปฌาน 4 และ อรูปฌาน 4, 2) ลักขณูปนิชฌาน หมายถึง การเพ่งลักษณะ ได้แก่ วิปัสสนา มรรค และผล (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

**ก. รูปฌาน 4** ได้แก่ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ดังนี้

- 1) ปฐมฌาน ฌานที่ 1 ประกอบด้วยองค์ 5 คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา
- 2) ทุติยฌาน ฌานที่ 2 ประกอบด้วยองค์ 3 คือ ปีติ สุข เอกัคคตา
- 3) ตติยฌาน ฌานที่ 3 ประกอบด้วยองค์ 2 คือ สุข เอกัคคตา
- 4) จตุตถฌาน ฌานที่ 4 ประกอบด้วยองค์ 2 คือ เอกัคคตา อุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555)

**ข. อรูปฌาน 4** หมายถึง ฌานที่มีรูปธรรมเป็นอารมณ์ ได้แก่

- 1) อากาสนัญญายตนะ ฌานอันกำหนดอากาสน คือ ช่องว่างหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้
- 2) วิญญานัญญายตนะ ฌานอันกำหนดวิญญานหาที่สุด มิได้เป็นอารมณ์ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้
- 3) อากิญจัญญายตนะ ฌานอันกำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ เป็นอารมณ์ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้
- 4) เนวสัญญานาสัญญายตนะ ฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

ฉะนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนเองได้บรรลุฌานดังที่กล่าวมาแล้วกับคฤหัสถ์ ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พวดอดุตตริมนุสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌานแล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ 1) เบื้องต้นเธอรู้อยู่ จักกล่าวเท็จ 2) กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ 3) ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิมหา. (ไทย); 1/200/186)

ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าทุติยฌานแล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ข้าพเจ้าเข้าตติยฌาน ฯลฯ จตุตถฌานแล้ว ... ข้าพเจ้าเข้าอยู่ ข้าพเจ้าเป็นผู้เข้าแล้ว ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้จตุตถฌาน ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำจตุตถฌานให้แจ้งแล้ว ด้วยอาการ 7 อย่าง คือ (1) เบื้องต้นเธอรู้อยู่ จักกล่าวเท็จ (2) กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ (3) ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว (4) อำพรางความเห็น (5) อำพรางความเห็นชอบ (6) อำพรางความพอใจ (7) อำพรางความประสงค์ ต้องอาบัติปาราชิก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิมหา. (ไทย); 1/206/190)

**1.2 วิโมกข์** คำว่า “วิโมกข์” หมายถึง ประเภทของความหลุดพ้นจัดตามลักษณะการเห็นไตรลักษณ์ ข้อที่ให้ความหลุดพ้น สภาพที่จิตพ้นจากกิเลสและอาสวะทั้งปวง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559) การอวดอุตตริมนุสธรรมนั้นจะกล่าวถึงวิโมกข์ มี 3 อย่าง ได้แก่ สุนฺณุตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ อัปปณฺหิตวิโมกข์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิมหา. (ไทย); 1/199/185) ดังนี้

**1) สุนฺณุตวิโมกข์** คือ หลุดพ้นแห่งความว่างหมดความยึดมั่น ได้แก่ ความหลุดพ้นที่เกิดจากปัญญาพิจารณาเห็นรูปนาม โดยความเป็นอนัตตา คือ หลุดพ้นด้วยเห็นอนัตตา แล้วถอนความยึดมั่นเสียได้ ด้วยการอาศัยอนัตตานุปัสสนา ถอนอิตตานิเวส

**2) อนิมิตตวิโมกข์** คือ หลุดพ้นด้วยไม่ถืออนิมิต ได้แก่ ความหลุดพ้นที่เกิดจากปัญญาพิจารณาเห็นรูปนาม โดยความเป็นอนิจจัง คือ หลุดพ้นด้วยเห็น อนิจจตา แล้วถอนนิमितเสียได้ ด้วยการอาศัยอนิจจานุปัสสนา ถอนวิปัสสนานิमित

**3) อัปภินิหิตวิโมกข์** คือ หลุดพ้นด้วยไม่ทำความปรารถนา ได้แก่ ความหลุดพ้นที่เกิดจากปัญญาพิจารณาเห็นในรูปนาม โดยความเป็นทุกข์ คือ หลุดพ้นด้วยเห็นทุกข์ตา แล้วถอนความปรารถนาเสียได้ ด้วยการอาศัยทุกขานุปัสสนา ถอนตัณหาปณิธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

ฉะนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนเองได้บรรลุวิโมกข์ดังที่กล่าวมาแล้วกับคฤหัสถ์ ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พูดอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าสู่ญฺญตวิโมกข์แล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ข้าพเจ้าเข้าอนิมิตตวิโมกข์ ฯลฯ อัปภินิหิตวิโมกข์แล้ว ... ข้าพเจ้าเข้าอยู่... ข้าพเจ้าเป็นผู้เข้าแล้ว ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้อัปภินิหิตวิโมกข์ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำอัปภินิหิตวิโมกข์ให้แจ้งแล้ว ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/191)

**1.3 สมาธิ** คำว่า สมาธิ หมายถึง ความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ภาวะที่จิตตั้งเรียบแน่วอยู่ในอารมณ์คือสิ่งอันหนึ่งอันเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554) การอวดอุตตริมนุสสธรรมนั้นจะกล่าวถึง สมาธิ มี 3 อย่าง ได้แก่ สุกญุตสมาธิ อนิมิตตสมาธิ อัปภินิหิตสมาธิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/199/185) ดังนี้

**1) สุกญุตสมาธิ** หมายถึง สมาธิที่พิจารณาเห็นความว่าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ปา. (ไทย); 11/305/273) หรือสมาธิ หรือเอกัคคตาเจตสิกที่เป็นความตั้งมั่น ที่เกิดจากปัญญาขั้นวิปัสสนา หรือขั้นมรรคจิตที่เห็นโดยความไม่ใช่สัตว์บุคคล คือ สุกญุตะที่ว่างเปล่าจากความเป็นสัตว์บุคคล เพราะฉะนั้นจะต้องเป็นสมาธิที่เกิดพร้อมกับปัญญาขั้นวิปัสสนาญาณหรือมรรคจิตที่เห็นตามความเป็นจริงว่าไม่มีสัตว์บุคคล มีแต่ธรรมจึงเป็นสุกญุตสมาธิที่สามารถละราคะได้จริง ๆ และอีกนัยหนึ่ง มรรคจิตที่เกิดขึ้นพร้อมกับสมาธิเป็นสุกญุตะ คือ เป็นความว่างเปล่าจากราคะในขณะนั้น

**2) อนิมิตตสมาธิ** หมายถึง สมาธิที่พิจารณาธรรมอันไม่มีนิमित (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ปา. (ไทย); 11/305/273) เป็นสภาพธรรมที่ไม่มีนิमित คือ ไม่มีนิमितที่เที่ยง เพราะฉะนั้นจึงเป็นสมาธิที่เกิดพร้อมกับปัญญาที่เห็นว่า ไม่เที่ยงเพราะอนิมิต เว้นจากนิมิตว่าเที่ยง จึงเป็นปัญญาที่เกิดกับวิปัสสนาญาณและมรรคจิตที่มีสมาธิ คือ เอกัคคตาเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยปัญญาที่เห็นความไม่เที่ยงในขณะนั้น ทำให้เว้นนิมิตว่าเที่ยงในขณะนั้น

**3) อัปภินิหิตสมาธิ** หมายถึง สมาธิที่พิจารณาธรรมไม่มีความตั้งปรารถนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ปา. (ไทย); 11/305/273) เป็นปัญญาขั้นวิปัสสนาญาณและมรรคจิตที่เกิดพร้อมสมาธิ อันเป็นการเห็นตามความเป็นจริงของสภาพธรรมที่เป็นทุกข์ หาที่ตั้งไม่ได้ ชื่อว่า อัปภินิหิตสมาธิ



ฉะนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนเองได้บรรลุสมาธิดังที่กล่าวมาแล้วกับคฤหัสถ์ ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุกว่าเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าสู่สมุญญตสมาธิแล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ข้าพเจ้าเข้าอนิมิตตสมาธิ ฯลฯ อธิปัตติสมาธิแล้ว ... ข้าพเจ้าเข้าอยู่ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้เข้าแล้ว ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้อธิปัตติสมาธิ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำอธิปัตติสมาธิให้แจ้งแล้ว ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/191)

**1.4 สมาบัติ** คำว่า สมาบัติ หมายถึง คุณวิเศษเป็นที่อันบุคคลเข้าถึง หรือธรรมวิเศษที่ควรเข้าถึงการบรรลุขั้นสูง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) สมาบัติ มี 8 อย่าง ได้แก่ รูปฌาน 4 และอรุฌาน 4 การอวดอุตตริมนุสสธรรมนั้นจะกล่าวถึง สมาบัติ มี 3 อย่าง ได้แก่ สมุญญตสมาบัติ อนิมิตตสมาบัติ อธิปัตติสมาบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย) 1/199/185) ดังนี้

**1) สมุญญตสมาบัติ** พิจารณาเห็นความถ้อยมั่นว่าตนโดยความเป็นภิกษุมีจิตน้อมไปในนิพพานอันว่างจากตน เพิกเฉยความเป็นไปแล้วคำนึงถึงนิพพานอันเป็นที่ดับ ว่างจากตน แล้วยอมเข้าสมาบัตินี้ชื่อว่า สมุญญตสมาบัติ

**2) อนิมิตตสมาบัติ** พิจารณาเห็นสังขารนิमितโดยความเป็นภิกษุ มีจิตน้อมไปในนิพพานอันไม่มีสังขารนิमितเพิกเฉยความเป็นไปแล้ว คำนึงถึงนิพพานอันเป็นที่ดับ ไม่มีสังขารนิमितแล้วยอมเข้าสมาบัติ นี้ชื่อว่า อนิมิตตสมาบัติ

**3) อธิปัตติสมาบัติ** เป็นการพิจารณาเห็นต้นหาอันเป็นที่ตั้งโดยความเป็นภิกษุ มีจิตน้อมไปในนิพพานอันไม่มีต้นหาเป็นที่ตั้ง เพิกเฉยความเป็นไปแล้ว คำนึงถึงนิพพานอันเป็นที่ดับ ไม่มีต้นหาเป็นที่ตั้ง แล้วยอมเข้าสมาบัตินี้ชื่อว่า อธิปัตติสมาบัติ

ฉะนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนเองได้บรรลุสมาบัตินั้นที่กล่าวมาแล้วกับคฤหัสถ์ ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุกว่าเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าสู่สมุญญตสมาบัติแล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ข้าพเจ้าเข้าอนิมิตตสมาบัติ ฯลฯ อธิปัตติสมาบัติแล้ว ... ข้าพเจ้าเข้าอยู่ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้เข้าแล้ว ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้อธิปัตติสมาบัติ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำอธิปัตติสมาบัติให้แจ้งแล้ว ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/191)

**1.5 ญาณ** คำว่า ญาณ หมายถึง ความรู้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ปา. (ไทย); 11/310/285) คือ ธรรมชาติที่รู้แจ้งตามความจริง ที่เรียกว่ารู้อยิสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มีลักษณะแห่งการรู้สภาวะธรรมตาแห่งธรรมทั้งหลาย คือ ลักษณะ 3 มี อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีลักษณะส่องแสงให้ความสว่าง และกำจัดความมืด หรือกำจัดอวิชชา คือ ความไม่รู้ ซึ่งเป็นเหมือนกับความมืด อันทำให้หลง ให้สูญสิ้นไปขณะเดียวกัน ก็ทำวิชชา คือ ความรู้ซึ่งเปรียบเสมือนความสว่างให้เกิดขึ้น ทำให้หายจากความหลงมีลักษณะรู้ทั่วถึงธรรมทั้งหลาย มีลักษณะการแทงตลอดสภาวะธรรมทั้งปวง (พระภาวนาพิศาล เมธี วิ. (ประเสริฐ มนต์เสรี), 2562) การอวดอุตตริมนุสสธรรมนั้นจะกล่าวถึงวิชชาว่ามี 3 อย่าง ได้แก่ ปุพเพนิ

วาสนาสติญาณ จตุปปาตญาณ และอาสวัชยญาณ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อภ.สง. (ไทย); 34/1380/343) ดังนี้

**1) ปุพเพนิวาสานุสติญาณ** เป็นความรู้ที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงขั้นที่เกิดขึ้นในอดีตได้ คือ ระลึกชาติได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้น ได้น้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ 1 ชาติบ้าง 2 ชาติบ้าง 3 ชาติบ้าง 4 ชาติบ้าง 5 ชาติบ้าง 10 ชาติบ้าง 20 ชาติบ้าง 30 ชาติบ้าง 40 ชาติบ้าง 50 ชาติบ้าง 100 ชาติบ้าง 1,000 ชาติบ้าง 10,000 ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปบ้างและวิวัฏฏกัปบ้าง หลายกัปว่า ในภพนั้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพนั้น มีชื่อ มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้ เราระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/12/6)

**2) จตุปปาตญาณ** เป็นความรู้ในจตุและการอุบัติของสัตว์โลก เรียกว่า ทิพพจักขุญาณ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นได้น้อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังอุบัติ ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ เรารู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะมีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาลงจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาลงจากตายแล้ว จะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/13/6-7)

**3) อาสวัชยญาณ** เป็นความรู้ในการกำจัดอาสวะกิเลสให้สิ้นไป ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นได้น้อมจิตไปเพื่ออาสวัชยญาณ ได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเรารู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตได้หลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้วอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย) 1/14/7)

วิชา 3 อาจจะเรียกได้ว่า ญาณ 3 หรือวิชา 8 ก็ได้ ซึ่งได้แก่

**1) วิปัสสนาญาณ** ญาณที่ทำให้เกิดความเห็นแจ้งอุปาทานขั้น 5 คือ ปัญญาพิจารณาเห็นสังขารทั้งปวงตามพระไตรลักษณ์ ซึ่งมีการปรับจิตมาตามลำดับจนถึงรู้แจ้งอริยสัจ 4

**2) มโนมยิทธิญาณ** ญาณที่ทำให้ได้ฤทธิ์ทางใจ คือ สามารถเนรมิตกายอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นภายในร่างกายของตน ตามแต่จะต้องการ

**3) อิทธิวิธญาณ** ญาณที่ทำให้แสดงฤทธิ์ได้ คำว่าฤทธิ์ แปลว่าความสำเร็จทางใจที่เกิดขึ้นแก่ผู้ฝึกจิตมาถึงขั้นนี้ ย่อมทำสิ่งที่คนธรรมดาทำไม่ได้เป็นอันมาก

**4) ทิพพโสตธาตุญาณ** ญาณที่ทำให้เกิดหูทิพย์ คือ สามารถได้ยินเสียงในที่ห่างไกลหรือเบาที่สุด เหมือนกับของเทวดาและพรหมทั้งหลาย

**5) เจโตปริยญาณ** ญาณที่ทำให้กำหนดจิตของผู้อื่นได้ สามารถรู้จิตใจของบุคคลอื่นได้อย่างถ่องแท้

**6) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้

**7) ทิพพจักขุญาณ** ญาณที่ทำให้ได้ตาทิพย์ ญาณที่สามารถเห็นสิ่งต่าง ๆ ในที่ไกล หรือเล็กที่สุดได้อย่างทะลุปรุโปร่ง มีว่าจะอยู่ในที่แจ้ง หรือที่ลึกลับกำบังไว้อย่างมืดชิดประการใดก็ตาม ย่อมสามารถเห็นได้เป็นอย่างดีเหมือนกับตาของเทวดา และพรหมทั้งหลาย

**8) อาสวักขยญาณ** ญาณที่สามารถทำลายกิเลสอาสวะทั้ง 3 ให้หมดไปโดยสิ้นเชิง คือ 1) กามาสวะ ความกำหนัดรักใคร่ในกามคุณทั้งหลาย 2) ภวาสวะ ความติดใจพอใจในความมีความเป็น ภพชาติต่าง ๆ 3) อวิชชาสวะ การไม่รู้จริง 4) ตามความเป็นจริง และไม่รู้อดีต อนาคต และไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาท (พระภิกษุพิศาลเมธี วิ. (ประเสริฐ มนต์เสวี), 2562)

ฉะนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนเองได้ญาณ 3 หรือได้ถึงขั้นวิชา 8 แล้วนำไปเล่า หรืออวดอ้างให้กับคฤหัสถ์ ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พวดอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าวิชา 3 แล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง ... ข้าพเจ้าเข้าอยู่ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้เข้าแล้ว ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้วิชา 3 ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำวิชา 3 ให้แจ้งแล้ว ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/191)

**1.6 มรรคภาวนา** คำว่า “มรรคภาวนา” มาจากรากศัพท์ 2 คำ คือ “มรรค” ที่แปลว่า ทาง หนทาง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554) กับคำว่า “ภาวนา” ที่แปลว่า การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การทำให้เจริญ การบำเพ็ญ การฝึกอบรม การพัฒนาหรือการเจริญพัฒนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554) เมื่อรวมกันเป็น “มรรคภาวนา” หมายถึง หนทางในการดำเนินไปสู่ความเจริญ ในที่นี้หมายถึง โพธิปักขิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งการตรัสรู้ ธรรมที่เกื้อหนุนอริยมรรค (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554) มี 37 ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โขณมคค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/199/185) ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ธรรมทั้งหลายเราแสดงไว้เพื่อความรู้อย่าง บริสุทธิ์ทั้งหมดนั้นแหละ พึงพร้อมเพรียงกัน ประชุมสอบทานอรรถกัถาบรรลพ พญฺญชนะกับพญฺญชนะแล้ว พึงสังคายนากัน ไม่พึงวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย คืออะไร คือ (1) สติปัฏฐาน 4 (2) สัมมัปปธาน 4 (3) อิทธิบาท 4 (4) อินทรีย์ 5 (5) พละ 5 (6) โขณมคค์ 7 (7) อริยมรรคมี



องค์ 8 ธรรมทั้งหลายนี้แล เราแสดงไว้แล้วเพื่อความรู้ยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละพึงพร้อมเพรียงกันประชุม สอบทานอรรถกัปปอรรถ พญฺชนะกับพญฺชนะพึงสังคายนา กัน ไม่พึงวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ปา. (ไทย); 11/177/138)

จะเห็นได้ว่า โปธิปักขียธรรม 37 ประการนั้น เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มี 37 ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 ฉะนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนได้บรรลุธรรม ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางแห่งการตรัสรู้ สำเร็จถึงขั้นเป็น พระอริยบุคคลได้นั้น ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พูดอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระ พุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าสติปัฏฐาน 4 แล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ข้าพเจ้าเข้า สัมมัปปธาน 4 ฯลฯ อิทธิบาท 4 แล้ว ... ข้าพเจ้าเข้าอยู่ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้เข้าแล้ว ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้อิทธิบาท 4 ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำอิทธิบาท 4 ให้แจ้งแล้ว ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/192)

**1.7 การทำผลให้แจ้ง** การทำผลให้แจ้ง หมายถึง องค์ธรรมที่สำเร็จเป็นผลสืบเนื่องมาจากการละกิเลส ด้วยมรรค การทำผลให้แจ้ง จำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง การทำสกทาคามีผล ให้แจ้ง การทำอนาคามีผลให้แจ้ง การทำอรหัตตผลให้แจ้ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/199/185)

คำว่า “พระอริยบุคคล” หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐ, ผู้บรรลุธรรมพิเศษตั้งแต่โสดาปัตติมรรคขึ้นไป จนถึงพระอรหันต์ มี 4 ประเภท (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.ม. (ไทย); 29/7/33) คือ (1) พระโสดาบัน (2) พระสกทาคามี (3) พระอนาคามี (4) พระอรหันต์

ดังนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนได้บรรลุธรรม สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลดังกล่าว ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็น ผู้พูดอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธรองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่ รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าโสดาปัตติผลแล้ว” ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ข้าพเจ้าเข้าสกทาคามีผล ฯลฯ อนาคามีผล ฯลฯ อรหัตตผลแล้ว ... ข้าพเจ้าเข้าอยู่ ... ข้าพเจ้าเป็นผู้เข้าแล้ว ....ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้อรหัตตผล ...ข้าพเจ้าเป็นผู้ ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำอรหัตตผลให้แจ้งแล้ว ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/193)

**1.8 การละกิเลส** คำว่า “การละ” หรือ “ปหาน” หมายถึง การละ การสละ การปล่อย การวาง การ ทิ้ง การละทิ้ง ความสละ (ป. หลงสมบุญ, 2540) การละกิเลส ได้แก่ การละราคะ การละโทสะ การละโมหะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/199/185) ดังนี้

**1) ราคะหรือราคจริต** คือ ความกำหนัด ความติดใจหรือความยึดมั่นติดอยู่ ความติดใจในอารมณ์ ได้แก่ กามราคะ รูปราคะ อรูปราคะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554) ผู้มีราคจริต เมื่อจะเดินไปไหน นั้น ย่อมจะเดินไปตามปกติธรรมดา มีกิริยาทำทางอันชดช้อย ค่อยๆวางเท้าและยกขึ้น เมื่อจะวางลงนั้น ก้าว

ลงอย่างสม่ำเสมอ เมื่อจะยกขึ้นนั้น ก็ยกขึ้นอย่างสม่ำเสมอ มีรอยเท้ากระโหย่ง เมื่อยืน หรือนั่ง ก็น่าดู มีอาการอันละมุนละม่อม เวลานอนก็ไม่รีบร้อน การจัดที่นอนก็เรียบร้อยสม่ำเสมอ แล้วจึงค่อย ๆ เอนตัวลงนอน มีการวางอวัยวะส่วนต่าง ๆ น้อยใหญ่ให้เรียบร้อยนอนอยู่ในอาการอันน่าดู เมื่อถูกปลุกให้ลุกก็ค่อย ๆ ลุก ให้คำตอบเหมือนกับไม่มีใครเต็มใจ (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมมาจริยะ, 2560) การแก้ไขหรือการละกิเลสที่เกิดขึ้นจากราคะหรือราคะจิตต้องพิจารณาด้วยอสุภกรรมฐาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ส.ม. (ไทย); 19/248/195)

**2) โทสะ** คือ ความคิดประทุษร้าย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554) โทสะเกิดขึ้นจากความมานะ คือ ความถือตัวถือตน ความรู้สึกว่าตัวเด่นกว่าเขา ตัวด้อยกว่าเขา หรือตัวเสมอกับเขา เมื่อถูกกระทบก็เกิดความไม่พอใจ เกิดโทสะขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วหากระงับไม่ได้ก็จะนำให้ความชั่ว ความไม่ดีต่าง ๆ เช่น ทะเลาะกัน กลั่นแกล้งกัน ทำร้ายกัน ฆ่ากัน อันเป็นเหตุให้ตัวเองเดือดร้อน โลกก็เร่าร้อน ขาดสันติภาพ อยู่กันอย่างเดือดร้อน หวาดระแวงกันและกัน โทสะกำจัดได้ด้วยเมตตา คือ การมีความรักปรารถนาดีต่อกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อ.ส.ต.ก. (ไทย); 23/62/120)

**3) โมหะ** คือ ความเขลา ความโง่ ความหลง สภาวะหลงในอารมณ์ ความสับสน ความสลับ ความอ่อนระหวย ความงงงวย (ป. หลงสมบุญ, 2540) ผู้มีโมหะจิต เมื่อเดินไปนั้นย่อมเดินไปโดยเปะปะ เมื่อวางเท้าลงและยกขึ้น ดุจดั่งคนข่มตัว มีรอยเท้าจิกปลายและสัน เวลายืน หรือนั่ง ก็มีอาการบ่ง เช่อ เหม่อ ๆ ลอย ๆ เมื่อนอนก็ไม่น่าดู คือ นอนขวางมือและเท้าเหวี่ยงเกะกะไปโดยไม่รู้ตัว การจัดปูที่นอนก็ไม่เรียบร้อย ส่วนมากชอบนอนคว่ำหน้า เมื่อถูกปลุกให้ลุก ก็ลุกช้า มีการงัวเงีย หาวเรอ ทำอาการกระบิดกระบวนไปมาน่ารำคาญ (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมมาจริยะ, 2560)

ดังนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนได้ละ หรือ ปหาน หรือหลุดพ้นจากกิเลส ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พูดอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุกกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า จิตของข้าพเจ้าปลอดจากราคะ ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ ภิกษุกกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า จิตของข้าพเจ้าปลอดจากโทสะ ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ ภิกษุกกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า จิตของข้าพเจ้าปลอดจากโมหะ ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ด้วยอาการ 7 อย่าง คือ (1) เบื้องต้นเธอรู้อยู่ จักกล่าวเท็จ (2) กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ (3) ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว (4) อำพรางความเห็น (5) อำพรางความเห็นชอบ (6) อำพรางความพอใจ (7) อำพรางความประสงค์ ต้องอาบัติปาราชิก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/193-194)

**1.9 ภาวะที่จิตปลอดจากกิเลส** ภาวะที่จิตปลอดจากกิเลส คือ ภาวะที่จิตปลอดจากราคะ ภาวะที่จิตปลอดจากโทสะ ภาวะที่จิตปลอดจากโมหะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย) 1/199/185) การที่จะปราศจากสภาวะของกิเลสทั้ง 3 ได้นั้น จิตของผู้ปฏิบัติจะต้องเข้าถึงความเป็นนิโรธ คือ ความดับกิเลส หรือภาวะที่ไร้กิเลส หรือปราศจากกิเลส ไม่มีทุกข์เกิดขึ้น มี 5 ประการ ได้แก่ วิกขัมภณนิโรธ ตัทธกนิโรธ สมุจเฉทนิโรธ ปฏิปัสสัทธินิโรธ และนิสสรณนิโรธ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.ป. (ไทย); 31/25/582) ดังนี้

1) วิกขัมภนนิโรธ หมายถึง การดับกิเลสด้วยข่มไว้ คือ การดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญมานถึงปฐมฌานขึ้นไป ย่อมข่มนิเวรณ ไปได้ ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

2) ตทังคนิโรธ หมายถึง การดับด้วยองค์นั้น ๆ คือ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับ หรือธรรมที่ตรงข้าม เช่น ดับสักกายทิฏฐิ ด้วยความรู้ที่กำหนดแยก รูปนาม ออกได้ เป็นการดับชั่วคราวในกรณีนั้น ๆ

3) สมุจเฉทนิโรธ หมายถึง การดับด้วยตัดขาด คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้นเด็ดขาดด้วยโลกุตตรมรรค ในขณะแห่งมรรคนั้น

4) ปฏิปัสสทธินิโรธ หมายถึง การดับด้วยสงบระงับ คือ อาศัยโลกุตตรมรรค ดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้ว บรรลุโลกุตตรผล กิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้ว ไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับอีก ในขณะแห่งผลนั้น

5) นิสสรณนิโรธ หมายถึง การดับด้วยสลัดออกได้ หรือดับด้วยปลอดโปร่งไป คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้นแล้ว ดำรงอยู่ในภาวะที่ดับกิเลสแล้วนั้น ยังยืนตลอดไป ภาวะนั้นชื่อนิสสรณนิโรธ ได้แก่ อมตธาตุ คือ นิพพาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

ดังนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าจิตของตนเองหลุดพ้นจากกิเลส ที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พูดอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า จิตของข้าพเจ้าปลอดจากราคะ ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า จิตของข้าพเจ้าปลอดจากโทสะ ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ ... ต้องอาบัติปาราชิก ฯลฯ ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า จิตของข้าพเจ้าปลอดจากโมหะ ด้วยอาการ 3 อย่าง ฯลฯ ด้วยอาการ 7 อย่าง คือ (1) เบื้องต้นเธอรู้ว่า จักกล่าวเท็จ (2) กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ (3) ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว (4) อำพรางความเห็น (5) อำพรางความเห็นชอบ (6) อำพรางความพอใจ (7) อำพราง ความประสงค์ ต้องอาบัติปาราชิก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/207/193-194)

**1.10 ความยินดีในเรือนว่าง** ความยินดีในเรือนว่าง หมายถึง ความยินดีในเรือนว่างด้วยปฐมฌาน ความยินดีในเรือนว่างด้วยทุติยฌาน ความยินดีในเรือนว่างด้วยตติยฌาน ความยินดีในเรือนว่างด้วยจตุตถฌาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/199/186) ในฌานสูตรได้กล่าวถึงฌานไว้ 4 ระดับ คือ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา. (ไทย); 1/199/185) ตามองค์ฌานที่อยู่และระงับไป เช่น ปฐมฌาน (ฌานที่ 1) มีองค์ฌานที่เป็นอารมณ์ปรากฏภายใน 5 อย่าง คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา ทุติยฌาน (ฌานที่ 2) มีองค์ฌานที่เป็นอารมณ์ที่ปรากฏ 3 อย่าง คือ ปีติ สุข และเอกัคคตา ตติยฌาน (ฌานที่ 3) มีองค์ฌานที่เป็นอารมณ์ที่ปรากฏ 2 อย่าง คือ สุข และ เอกัคคตา และ จตุตถฌาน (ฌานที่ 4) มีองค์ฌานที่เป็นอารมณ์ที่ปรากฏ 3 อย่าง คือ อุเบกขา และ เอกัคคตา

ดังนั้นการที่ภิกษุได้อวดอ้างว่าตนเองได้บรรลุฌานทั้ง 4 หลุดพ้นจากกิเลส ที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม ภิกษุรูปนั้นถือว่าเป็นผู้พูดอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า ข้าพเจ้าเข้าอยู่ ... ข้าพเจ้าเข้าแล้ว ... ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำนาญ ... ข้าพเจ้าทำให้แจ้งแล้ว ... ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌานแล้วด้วยอาการ 3 อย่าง 4 อย่าง ... 7 อย่าง เบื้องต้นเธอรู้ว่าจักกล่าวเท็จ กำลังกล่าวก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ ครั้นกล่าวแล้วก็รู้ว่า กล่าวเท็จแล้ว อำพรางความเห็น อำพราง

ความเห็นชอบ อำนวยการความพอใจอำนาจความประสงค์ ต้องอาบัติปาราชิก(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิมहा. (ไทย); 1/200-206/186-190)

## องค์ความรู้ใหม่

**1. การตีความองค์ธรรมของการอวดอุตตริมนุสสธรรมในมิติทางสังคมร่วมสมัย** โดยปกติการศึกษาการอวดอุตตริมนุสสธรรมมักหยุดอยู่ที่กรอบของพระวินัย คือการวิเคราะห้โทษของอาบัติ แต่การศึกษาครั้งนี้สามารถขยายไปสู่การเปรียบเทียบกับพฤติกรรมทางศาสนาที่บิดเบือนในสังคมปัจจุบัน เช่น การโฆษณาอ้างคุณวิเศษ การสร้างภาพลักษณ์ทางจิตวิญญาณเพื่อผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจหรือการเมือง

**2. การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับกฎหมายสมัยใหม่** ข้อห้ามเรื่องการอวดอุตตริมนุสสธรรมสามารถเปรียบเทียบกับ หลักกฎหมายร่วมสมัย เช่น กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคหรือกฎหมายโฆษณาอันเป็นเท็จ ที่เป็นการขยายมิติของพระวินัยจาก “ข้อห้ามทางพุทธศาสนา” ไปสู่ “หลักความซื่อสัตย์สาธารณะ” ที่มีคุณค่าในทางสังคมให้กว้างขึ้น

**3. การมององค์ธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือสร้าง “หลักธรรมาภิบาลสงฆ์”** การศึกษาครั้งนี้สามารถเสนอว่า การห้ามอวดอุตตริมนุสสธรรมมิใช่เพียงเป็นการควบคุมพฤติกรรมรายบุคคล แต่เป็นกลไกในการตรวจสอบภายในของสถาบันสงฆ์ ที่ทำหน้าที่คล้ายกับหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์

**4. การตีความใหม่ในมิติของ “การสื่อสาร”** องค์ธรรมที่กำหนดว่า “ผู้ฟังเข้าใจ” หรือ “ไม่เข้าใจ” สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่อง Speech act theory (ทฤษฎีการกระทำทางภาษา) ในปรัชญาภาษาชี้ให้เห็นว่าพระวินัยได้พิจารณา “ผลของการสื่อสาร” ไม่ใช่เพียง “ถ้อยคำของผู้พูด” ซึ่งเป็นการมองการณ์ไกลที่สอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารสมัยใหม่

**5. การขยายผลสู่การสร้างมาตรฐานทางด้านจริยธรรมของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล** เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบัน การอวดอุตตริมนุสสธรรมมิได้ปรากฏเพียงในสังคมชาวดัต แต่ยังสามารถขยายไปสู่ โซเชียลมีเดียและสื่อออนไลน์ เป็นต้น

## สรุป

องค์ธรรมของการอวดอุตตริมนุสสธรรมตามหลักพระวินัยนั้นมี 10 อย่าง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระปรีชาญาณอันลึกซึ้งในการบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุใช้ในการอวดอ้างคุณวิเศษเหนือมนุษย์เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อลาภสักการะ ซึ่งองค์ธรรมของอาบัตินี้ได้ชี้ชัดว่า ความผิดไม่ได้อยู่ที่การมีหรือไม่มีคุณวิเศษจริงเท่านั้น แต่เน้นไปที่ “เจตนา” ในการอวดอ้างให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ซึ่งถือเป็นการละเมิดความซื่อสัตย์ในตนเอง และเป็นการทำลายศรัทธาของพุทธบริษัทโดยตรง เมื่อพิจารณาจากองค์ธรรมทั้ง 10 อย่างนี้ จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมุ่งรักษาความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัย และสร้าง

หลักประกันทางจริยธรรมแก่หมู่สงฆ์ องค์ธรรมเหล่านี้มิใช่เพียงเป็นเงื่อนไขของหมู่สงฆ์ แต่เป็นกลไกที่เชื่อมโยงความจริง ความซื่อสัตย์ และความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน

การห้ามอวดอุตริมนุสสธรรมเป็นเสมือนเครื่องมือในการป้องกันไม่ให้พระสงฆ์สูญเสียความน่าเชื่อถือในสายตาของคฤหัสถ์ และเป็นการรักษาศรัทธาของพุทธบริษัทโดยตรง ซึ่งศรัทธานี้เองเป็นรากฐานสำคัญในการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในสังคมทุกยุคทุกสมัย หากปราศจากศรัทธาแล้ว พระพุทธศาสนาก็ไม่อาจคงอยู่ได้ ดังนั้น องค์ธรรมของการอวดอุตริมนุสสธรรมตามหลักพระวินัยปิฎก เป็นทั้งข้อบัญญัติทางวินัยและหลักธรรมเชิงสังคม ที่ช่วยปกป้องพระสงฆ์จากการประพฤติดิฉิมา และช่วยคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ด้วยความมั่นคงยาวนาน การทำความเข้าใจองค์ธรรมนี้จึงไม่ใช่เป็นเพียงการเรียนรู้พระวินัยเชิงตัวบท แต่ยังเป็นการเข้าถึงเจตนารมณ์แห่งพระพุทธองค์ที่ทรงห่วงใยต่อความมั่นคงของพระศาสนาอย่างแท้จริงด้วย

## บรรณานุกรม

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *ธรรมะภาคปฏิบัติ 1*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2562). *พระไตรปิฎกศึกษา*. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ป. หลงสมบุญ. (2540). *พจนานุกรม มคอ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อาทรการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *พระไตรปิฎกและการศึกษาเชิงวิชาการ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: ผลิธัมม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: ผลิธัมม

พระภาวนาพิศาลเมธี วิ. (ประเสริฐ มนต์เสวี). (2562). *อานาปานสติภาวนา*. กรุงเทพฯ: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

พระมหาชินวัฒน์ แสงชาตรี. (2548). *ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของภิกษุณีในสมัยพุทธกาล*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระสัทธัมมโชติกะ ธรรมมาจริยะ. (2560). *ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ 9 เล่มที่ 1 สมถกรรมฐานที่ปณี*. กรุงเทพฯ: บริษัท อินเตอร์ พรินท์ จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส). (2515). *พระวินัยปิฎก เล่ม 1: มหาวิภังค์*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Horner, I. B. (1938). *The Book of the Discipline (Vinaya-Piṭaka), Vol. I*. London: Pali Text Society.

Thanissaro Bhikkhu. (1994). *The Buddhist Monastic Code*. California: Metta Forest Monastery.